

Merhaba
Gazetesinin
okurlarına
armağanıdır.
Çarşamba
günleri
yayımlanır.

A

KADEMİK

Sayfalar

Cilt: 8 Sayı: 15
30 NİSAN 2008 ÇARŞAMBA

Hazırlayanlar: M. Ali UZ - Ali İŞİK

maliuz@merhabagazetesi.com.tr • aliisik@merhabagazetesi.com.tr

ZAMAN, İNSANLAR, YAPILAR

ZAMAN VE MEKÂNLAR:

Zaman, yaşadığımız an, bir insanın ömrüdür. İnsanların toplumsal olarak birlikteliğinden oluşan devletlerin siyasi hâkimiyetlerinin uzunluğu, yıllara yüzyıllara ulaşır. Tarihte olanları yazılı belgelerden öğreniriz. Tarihin bir başka tanığı ise insanın içinde yaşadığı, kullandığı yapılarıdır. Yeryüzündeki en güçlü kalıntılarımız, teknoloji kullanmamızı, medeniyet seviyemizi gösteren yapılarıdır.

**Prof. Dr.
Haşim KARPUZ**

Konya Anadolu'nun mimarlık tarihi bakımından en eski ve en soylu mimari yapılarına sahiptir. Tarih öncesi çağlara ait höyüklerin katları arasındaki evler, Çatalhöyük gibi geçmiş zamanın sırlarını saklamaktadır. Neolitik devir, arkasından Tunç devrine ait çok sayıda höyük dönemlerinin konutlarını saklamaktadır. İlk anıtsal kaleler, tapınaklar, evler vb. yapılar ilk çağlarda Hititlerle beraber ortaya çıktı. Hititleri, Persler, Hellenistik krallıklar, Roma ve Bizans dönemleri izledi.

Şehirler, uygarlık tarihinde olduğu gibi mimarlık tarihinde de önemli yapıların yer aldığı büyük yerleşmelerdir. Güvenliği sağlanmış, yönetimi, yaşama kuralları yasalarla belirlenmiş, tarım yapılmayan yerlerdir. Yaklaşık dokuz yıldır Konya ve Karaman şehirlerinin mimari yapılarının belirlenmesini amaçlayan bir kültür varlıkları en-

Fotoğraf: Zeki OĞUZ

vanteri yapıyoruz. Çalışmamız Selçuklu ve Osmanlı ve kısmen de Cumhuriyet dönemlerini kapsamaktadır. Bu proje dolayısı ile Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde atalarımızın çok çeşitli yapılar ürettiklerini ve kullandıklarını gördük. Bu yapıların tasarımı, süslemesi onların uygarlık seviyesini de göstergesidir. Burada bu yapıların türlerinden, özelliklerinden söz ederken bazı hatıralara da yer vermek istiyorum.

YAPILAR VE TÜRLERİ:

Şehirlerin, stratejik yerleşim yerlerinin etrafı surlarla çevrilidir. Bu sebeple Ortaçağ yapıları kale, hisar adı ile anılmıştır. Şehrin merkezinde iç kalede yönetim binaları ve saray bulunur. Selçuklu ve Osmanlı sultanları yönetim binaları olarak sarayları kullanmıştır. Konya iç kalesindeki saray ve Beyşehir yakınlarındaki Kubad Abad Sarayları, arkeolojik kalıntılar halinde günümüze gelebilmiştir.

Dinî yapılardan başta cami, mesjid, medrese, muallimhane, darülhuffaz gibi yapılar günümüze gelmiştir. Ayrıca çok sayıda tekke ve zaviye de bu yapılar grubuna girer. Ticaret yapılarından şehir merkezindeki çarşılar, dükkânlar, hanlar, bedestenler, şehirlerarası yollardaki han ve kervansaraylar önemlidir.

Halkın kullandığı ortak yapılar ve çok çeşitlilik arzeder. Temizlik-yıkınmak için hamam, ılıca-kaplıca yapıları inşa edilmiştir. Su mimarisine su kemerleri, sarnıç, su kuyusu, çeşme su deposu, sebil, şadırvan, geysi evi

(çamaşırhane) yapılmıştır. Bunlardan başka günlük hayatta kullanılan köprüler, fırın, buzhane, okul, gar binası, yönetim binaları vardır.

EVLER, EVLER:

Köylerin, şehirlerin mimari dokularını oluşturan evler, hem toplumun en küçük birimi aileyi barındırır, hem de ait oldukları toplumun gelişmişlik-uygarlık düzeyini gösterirler. Sokak kapısından girilen çiçekli, çardaklı bahçemiz, odalar, sofalardan oluşan evimiz. Her mekânına ayrı anlam yüklediğimiz, annemizin kucagından sonra en güvenli en kutsal yerimiz olan evlerimiz, penceremize doğan gün, Takkeli dağdan batan güneş, günle geçen ömrümüz.

Her bahar bahçemizde çiçek açan erik ağacı, tomurcuk güller; mutluluklarımızın, acılarımızın yaşandığı evler, hepsi acı tatlı unutulmuş, hiç yazılmamış binlerce hüzünlü hayat hikâyesinin sırlarını saklarlar.

YAPILARIN BUGÜNÜ (DÜŞMANLARI) VE ANILAR:

Bu yazıyı kaleme almama sebep son dört-beş ayda şahit olduğum olaylardır. Bu olayları sizinle paylaşmak istedim.

• Bir gün Sürmene'den uzun bir mektubu aldım. Bir eğitim tarihçisi Feyzullah Karaman, Kur'an kursları, hafızlık eğitimi hakkında kitap yazıyormuş, Konya'daki Selçuklu ve Karaman darülhuffazları hakkında bilgi istedi, gönderdim.

• Şehirlerarasındaki yollardaki hanlar, kervansaraylar harabe haldedir. Onların en büyük düşmanları define kazıcılarıdır. Acımasızca güzelim tarihi yapıları tahrip ediyorlar. Hiç bir tarihi yapının içinde hazine-para olmaz. Bu kara cahil, tembel insanlar havadan para kazanmak için bu kadar eseri yok ediyorlar. Bu Kervansaraylar içerisinden Zazadin Han kurtuldu. Selçuklu Belediyesince restore edilen yapı kültürel amaçlı kullanılacak, eski yıllardaki gibi insanlarla dolup taşacak. Bir başka şanslı han da Kadınhanı mobilya sergi salonu olarak kullanılıyor.

• Nasıl yaşıyorlardı?

İki hafta önce İstanbul'dan Ünal İslakoğlu adlı bir araştırmacı arkadaş telefonla aradı. "Nasıl Yaşıyorlardı" adlı bir kitap hazırladığını söyledi ve Sahip Ata buzhaneleri hakkında bilgi istedi, gönderdim. Vakıf eser olan Çifte Buzhaneler 1930'lu yıllarda şahıslara satılmış, 1980'li yıllarda yıkılıp bina yapılmak istenmiş, şans eseri kurtulmuşlar. Çifte buzhane Meram Belediyesi'nin mülkiyetine geçti. Şimdi mantar üretim yeri olarak kullanılıyor, tekli buzhane ise boş duruyor.

• Şabanoglu Hasan, Selçuklular zamanında şeker tüccarıymış, çarşıda bir hanı varmış, bir de mescit yaptırmış günümüzde ayakta. Bu zat Hoca Fakih'e intisap etmiş ve üstadının evinin yakınında gömülmesini istemiş. Türbesi bugün Şeker Fabrikası'nın içinde kalmış, tevafukrastlantı işte.

• Emirgazi Su Kuyusu

Su kuyuları, sarnıçlar gibi çamaşırhanelerde zamana yenik düşen yapılardandır. Bir gün projede çalışıyoruz, yapıları kontrol ediyoruz. Emirgazi su kuyusu çalışıyor mu? Diye arkadaşlara sordum. O anda odamıza giren bir kargo kuryesi hanım cevapladı: "Ben oralıyım su kuyusu çalışıyor" dedi.

• Yapılarla ilgili anılarım arasında Selimiye Fırını'nın ayrı bir yeri vardır. Türkiye Yazarlar Birliği Konya Şubesine her uğradığımda fırının taşınma hikâyesi aklıma geliyor. Mevlâna katlı otoparkının yanındaki koruma altına alınmış vakıf bir eserdir. Yeni cadde açmak uğruna Koruma Kurulunca aslına uygun olarak yeni bir yere taşınarak kurulmasına karar verildi. Fakat çok uzaklara Fuar alanına taşınıp adeta yeniden yapıldı. Böyle bir çok yapı hikâyesi var.

• Muhacir-Mübadele Yapıları:

Şair ve yazar Murat Güzel'den ödünç bir kitap alıp okudum. Argiris Petronotis'ın Hacı Ustalar adlı bir mübadele öyküsü. 19. Yüzyılda Gümüşhane'den Yozgat Akdağmadeni'ne göçen, oradan Konya'ya taşınan yapı ustası bir ailenin hikâyesi. Mübadele-

de Batı Trakya'ya Aridea'ya gitmişler. Yolda aileden 4-5 kişi ölmüş. Konya'da yaptıkları binaların listesi veriliyor, amma yapıları bulmak zor. Hacı Andon usta hatıralarını Yunan harfleriyle Türkçe, Karamanlıca yazmış. Benzer çok sayıda trajik olayları Balkanlardan göçen müslüman Türk aileler yaşamış amma hiç birisi yazıya geçirilmemiştir. (İ. Nuri Tongur ailesinin göç hikâyesini kısmen yazmıştım.) Sırçalı Medrese'den S. Ata'ya (Larende Kapiya) çıkarken sağda koruma altına alınmış böyle bir Rum evi vardı. Mübadelede bu ev Batı Trakya'dan gelmiş bir aileye verilmişti. Bu ailenin çocukları olmamış, sonra başka yere taşınmışlar. Ev boş kalınca, evsiz barksız insanlarca tahrip edildi, kısmen yakıldı. Meram Belediyesi ev için maili inhidam (eğilmiş yıkılmak üzere) raporu verdi, sahibini aradı bulamadı, sonunda ev yıkıldı. 19. Yüzyıl Avrupa mimarisinin etkisinde yapılmış güzel bir Konya eviydi.

• Yapılar da lisanlar gibidir

Rahmetli büyük mimarlık tarihçemiz Ekrem Hakkı Ayverdi: "Yapılar insanlar gibidir, samimiyetle yaklaşsanız size hikâyesini anlatırlar" diyor. Onlar sadece insanların yaşadığı mekânlar değil, insanın oluşturduğu uygarlıkların da göstergesidir.

Yapıları koruyup yaşatmak, onların hikâyelerini yazmak, tarihe katkıda bulunmak, not düşmektir. Onlara sadece mimarlık tarihine ait değildir; insanın yaşadığı mekânlar olarak tarihin tanığı, belgeleridirler.

Halit GÜLER
Emekli Diyanet İşleri
Başkan Yrd.

KADERDE EVLENMEK DE VARMİŞ

Bizim köyde herkes kendi işini, kendisi yapar. Onun için de ailenin çalışabilir durumda olan her ferdi, çalışır. Köyde herkesin yaşına, başına, gücüne, karakterine ve becerisine göre iş vardır. Çalışmak isteyen her insan, durumuna uygun bir iş bulur. Genellikle köyde sorumluluğu, yaşlılar yüklenir ve gençleri de kendilerine yardımcı olarak çalıştırırlar. Böylece ilerde sorumluluk yüklenecek ve işi sahiplenecek olanlar, önceden yetiştirilmiş, çevreye, yere ve işe alıştırmış olurlar.

Aşağı yukarı köylülerin çalışma şartları, gelir ve geçim seviyeleri, görgü ve bilgileri hep aynıdır. Birinin diğerine gıpta ile bakacak ve yaşayışına imrenecek halleri de pek yoktur. Bu bakımdan birinin diğerinin servetinde, malında, mülkünde, kılık ve kıyafetinde, çiftinde ve çubuğunda gözü olmaz. Sonra köylü, kendisinde var da komşusunda yoksa, kendinde olanı komşusuyla paylaşmasını bilir. Köyde zenginle fakir arasında uçurum meydana gelmez ve aralarında çekememezlik de olmaz, bu yüzden kin ve nefret de doğmaz.

Bizim köyde, bazı Türk filmlerinde sergilendiği gibi ağalık ve marabalık düzeni de, ırz ve namus düşmanlığı da yoktur. Köyün ekime elverişli arazisi, köylülere yetecek miktarda ve ölçülü şekilde dağılmıştır. Köyümüzde yaşayan her ailenin kendilerine yetecek, çalışmalarını ve geçinmelerini sağlayacak kadar arazileri vardır. Gerçi köylülerin sahip oldukları arazi eşit değil, ama birini diğerine düşman edecek ve hizmetkârı yapacak kadar da büyük fark yoktur. Hani o, köyde çevrilip de köy filmi olmayan filmlerde gördüğümüz gibi bir toprak ağası veya çiftlik kâhyası çıkıp yüzlerce köylüyü karısıyla kızıyla toprağında çalıştırarak ve köle olarak kullanarak, sonra da ücretlerini vermeyerek zulmeden

bir zalim ağa bizde yoktur. Böylesine zalim bir ağanın, maksatlı çevrilen Yeşilçam filmlerinin dışında olacağını da zannetmiyorum.

Köylülerin, eğer hayvancılık falan yapmıyor iseler, kışın pek fazla işleri olmaz. Genellikle düğünler, bizim köyde yazın iş gücü zamanı olduğu için pilava kimse gelmez düşüncesiyle kışın yapılırdı. Köylüler, kendi düğünlerine katıldıkları gibi, hava şartları müsait ise komşu köylerdeki düğünlere de, davet edildikleri takdirde, düğüncü olarak giderlerdi. Onun için köylerde düğünler, en az bir hafta sürerdi. Köyün geleneklerine ve şartlarına, köylünün görgü, ıkram ve bilgisine göre köy düğünleri şekil alır ve renkli geçerdi.

Söz buraya gelmişken, lüzumsuzluk saymasanız, size 1958 yılının Şubat ayına köyde yapılan kendi düğünümü anlatayım: Yalnız benim düğün, diğer köy düğünlerine nispetle yarım veya eksik sayılır. Çünkü benim düğünde zamah gecesi yoktu. Zamah gecesi, düğünden bir gün önce gecesi düzenlenen çalgılı, içkili ve dansözlü eğlence (!) gecesi. Bir kaç gün önceden köylülerden halı kilim toplanır, varsa düğün sahibinin ahır, yoksa komşusunun ahır boşaltılır, temizlenir, bu toplanan halı kilimlerle, duvar yastıklarıyla güzelce döşenir ve eğlence orada yapılırdı. Biz tabii ki böyle bir şey yapamazdık. Çünkü babam köyün imamı, ben de Konya İmam-Hatip Okulunda öğrenci idim. Köylüler kendileri yapardı, ama bizden böyle bir şey kesinlikle beklemezlerdi. Nitekim benim düğün zamahsız oldu. Bize öyle münâsip görmüş olacaklar ki bu durumu hiç kimse de yadırgamadı. Zamahın dışında her şey tamamdı.

Ailem beni İmam-Hatip Okulunun üçüncü sınıfında öğrenci iken, köyden

dayımın kızı ile nişanlamıştı. Gön­lümün dayımın kızına meyilli olduğunu bildikleri için bana hiç sormamışlar­dı bile. O yıllarda gönül işleri bu kadar açık değildi. Eğer olay köyde ise daha da kapalı idi. Büyüklerimiz ve çevre ne der endişesi vardı. Öğrenci olduğum için nişanlılık dönemimiz biraz uzun sürdü. Maddi durumumuz müsait olmadığı için de babamın düğün için biraz hazırlık yapması gerekiyordu. Nişanlılık döneminin uzun sürmesinden rahatsızlık duymuş­değildim. Nişanlılık döneminin de, nişanlım köyde ben şehirde olmama rağmen hoş tarafları vardı.

Genellikle yazları köye giderdim. Köyümüzde Bozkır'ın Dere köyünden Ali Rıza Oğuzay isminde bir hoca efendi vardı. Köyün ileri gelenleri Ali Rıza Efendiyi köyünden bize vaz-ı nasihatte bulunsun diye alıp getirmişlerdi. Kendisine ev, tarla ve bahçe vermişlerdi. Bir taraftan çiftçilik yapıyor, bir taraftan da köyün gençlerini okutuyor ve büyük camide vaz ediyordu. Âlim bir kimse olan bu zat, Konya'nın ileri gelen Fıkıh alimlerinden.Bozkırlı Mustafa Efendinin de hocası idi. Babam, köyün cämilerinden birinde imamlık yaptığı için hoca efendiyle ahbablığı vardı ve babamı severdi. Ben de yazları köye gidince hoca efendide Arapça okurdum. Sonra fahri vaiz Ali Rıza Oğuzay isabetli bir kararla Çumra müftüsü oldu. Ve Çumra müftüsü iken­de vefat etti. Vasiyeti üzerine bizim köyün mezarlığına defnedildi.

Ali Rıza Hoca Efendiden Arapça dersleri almamın dışında, köyde hoş vakit geçirmeme yardımcı olacak arkadaş­larım da vardı. Onlarla vaktin nasıl geçtiğinin farkına varmaz, hoş vakit geçirir ve ekin harman işlerinde aileme yardım ederdim. Köyde yaptığım iki iş daha vardı: Birisi; köyde terzilik yapan ağabe­yime yardım etmek, diğeri de; zaman zaman camiye gidip babamın yerine imamlık yapmak.

Benim durumumdan kaynaklanan uzun ve zevkli bir nişanlılık devresinden sonra Şubat 1958 de ara tatilinde düğünümüzün yapılmasına karar verildi. On beş günlük bir zamanım vardı. Son sınıf öğrencisi olduğum için derslere de sıkı çalışmam gerekiyordu.

Düğün günü kararlaştırıldı. Daveti­yeler basıldı. Düğünde kesilecek koyun-

lar satın alınıp ahıra bağlandı. Konya'dan pirinç alındı ve tenekelerle tahin helva­ları getirildi. Düğünlerde komşu köy­lerden misafir davet etmek âdetti. Onla­rın davetiyeleri gönderildi. Onlara düğün­cücü deniyordu. Bizim Konya'dan da düğün­cülerimiz vardı. Sınıf arkadaşları­mın hemen hemen tamamını düğün­me davet etmiştim. Düğün­cülerini misafir edecek kimseler önceden belirlenir ve düğünden en geç bir hafta önce onlara düğün­cücü yemeği ikram edilirdi. Yabancı davetliler, düğün gününden bir gün önce gelmeye başlarlar. Düğün­cülerini köyün dışında karşılayacak veya gelişlerini haber verecek kimseler höyüğün tepesi­ne çıkarlar ve köye gelen bütün yolları gözetlemeye başlarlardı. Düğün­cüler at arabalarıyla gelirlerdi. Misafirler, uzak­tan göründükleri zaman gözetleyiciler silah atmak suretiyle misafirlerin gel­mekte olduğunu düğün evine haber ve­rirlerdi. Düğün­cülerini misafir edecek kimseler düğün evinin önünde sabahtan akşama kadar beklerlerdi. Misafirler gel­dikçe bekleyenlerden birisi misafirleri alır götürür, özel döşenmiş odasında mi­sa­fir ederdi. Misafire karşı hata yapma­maya gayret gösterilirdi. Bizim buralar­da bir köye üç beş arkadaşla düğün­cücü olarak gitmek çok keyifli bir işti. Akşam olunca misafirlerin kaldığı hariciye de­nilen odalar damat ve sağdıç tarafından tek tek dolaşılır ve misafirlere hoş geldi­niz denirdi. Akşam misafirlere, hep bir arada veya misafir kaldıkları odalarda eğlenceler düzenlenirdi.

Düğün­me gelen okul arkadaşlarım da köyün ileri gelenlerinden birinin evinde misafir kalmışlardı. Akşam olunca yemekten sonra köylüler, misafirleri eğlendirmek ve hoşça vakit geçirmeleri­ni sağlamak için onlara göre oyunlar dü­şünürler. Yemekten sonra bir saz ekibi ortaya çıkar ve ufaktan ufaktan çalmaya başlarlar. Eğlence devam ederken pür hiddet içeri birisi girer. Hemen belinde­ki silahını çekerek öfkeli bir sesle : “Be­nim odamdan, bana sormadan sazımı alıp getiren kimmiş, ortaya çıksın da bo­yunun ölçüsünü alalım. Onunla hesap­laşmaya geldim. Sanki bizim odamızda misafir yok mu?” diyerek misafirlerin arasına dalar. Ev sahibi kızgın köylüyü teskin etmek için araya girer ve: “Yahu sen ne yapıyorsun, aklın başında mı? Burada misafirlerin olduğundan habe-

rin yok mu?” der. Odayı basan silahlı adamla ev sahibi kucak kucağa, silahın namlusu misafirlerin üzerine çevrilmiş vaziyette evin içinde dolaşarak kavga etmeye başlarlar. Özellikle misafirler çok korkarlar ve kaçmak için evin kaç tane penceresi varsa hepsine dolarlar. Bazıları da evin yüklüğüne saklanırlar. Bir kısmı da pencereden aşağıya atlamaya niyetlenir. Şakayı tertipleyenler işin ciddi olduğunu anlayınca oyunu bozarlar “Ulen, amma da korkakmışsınız” diyerek gülüşmeye başlarlar. Sonra misafirlere: “Bu yalandan kavga, bu düğünü unutmayasınız diye size yapılmış bin şakadır.” derler. Aradan yarım asırlık bir zaman geçmiş olmasına rağmen düğüne katılan arkadaşlarımız bir araya gelince, sanki bugün olmuş gibi o şakayı zevkle anlatırlar. Olayı tertipleyenlerin ne kadar inandırıcı davranabildiklerini takdirde dile getirirler.

Eskiden köy düğünlerinde bu tarz şakalar çok yapılırdı. O zamanlar köy düğünleri en az bir hafta sürerdi. Bu bir haftalık zaman, bu tarz oyunlarla değerlendirilmeye ve ilgi çeker hale getirilmeye veya harman yerlerinde cirit oyunları oynanmasıydı. Sekiz on insan bir araya gelirler, hiç belli olmayacak şekilde develeri canlandırır, misafirlerden suç işleyen olursa veya misafire hizmette kusur işleyen çıkarsa ceza olarak merkebe ters bindirilir ve köyün içinde dolaştırılırdı. Ak topraktan bol yağlı çorba, koyun kığalağından topalak yapılarak misafirlere ikram edilirdi. Konya'nın ova köylerinde düğünler, daha çak bunlarla anılır ve anlatılırdı.

Düğün için bir hafta öncesinden köyün kızları, belki de gelinin arkadaşları bir araya gelir çeşitli, bohçalardan ve renkli kumaş parçalarından bir düğün bayrağı hazırlarlardı. Belki pahalı bir şey değildi ama emek ve hüner mahsulü idi. Hazırlanan bayrak uzunca ve sağlam bir bayrak direğine dikilirdi. Esasen itinâ ile hazırlanan o parça direklerle birleşince bayrak olurdu. O gösterişli ve anlamlı bayrak, düğün gününe kadar düğünde, bayrağı at üzerinde kim taşıyacaksa onun evinin damında dikili kalırdı. Sonra evlenme adayı bir delikanlı o bayrağı bakımlı bir ata binerek, düğün konvoyunun önünde halkı selamlayarak taşırdı.

Gelin arabası dersenez onun hazırlanması da birkaç gün sürerdi. Tekerlekleri sağlam ve güzel bir at arabasının üzeri çerge gibi sağlam ağaçlarla kapatılırdı. Yani gelin ve yakınları için güzel bir seyyar oda hazırlanırdı. Yine halı ve kilim cinsinden sağlam örtülerle dışardan içerisi görülmeyecek şekilde kaplanırdı. Gelin böyle bir arabayla en önde bayrak, onun arkasında atlılar, onu arkasında gelin arabası ve daha arkada diğer at arabaları konvoy halinde köyün içinde bir tur atılarak, cami ve mezarlık mutlaka dolaşarak gelini damadın evine getirirlerdi. Düğün bitince arabanın görevi de biterdi.

Düğünde misafirlere ve davetlilere et, pirinç pilavı, bamya çorbası, helva ve zerededen oluşan bir menü ikram edilirdi. Yabancı misafirler kaldıkları odalara teker teker uğranarak düğün sahibince yemeğe davet edilirdi. Onlar düğünlerin şeref misafiri sayılırlardı. Onlara gösterilecek en ufak bir saygısızlık katiyen affedilmezdi.

Eskiden köy düğünlerinde çok silâh atılırdı. Silâhla davul Türk'ün sevinç ve bayram günlerinin ayrılmaz parçaları. Benim düğünde de çok silâh atıldı. Bozkırlı bir arkadaşım vardı. Çokça mermi getirmiş. O mermiyi kullanmak için çok silâh atılmıştı. Köy düğünleri de şimdi artık şehir düğünleri gibi yapılıyor. Pek fazla silah sesi falan da duyulmuyor. Şimdi köylerde at arası kalmadı. Onların yerini taksiler ve traktörler aldı. Artık köy düğünleri de motorize oldu.

Düğüne gelen misafirler ayrılmak istedikleri zaman, gelişlerinde olduğu gibi yine ilgi ve saygı ile uğurlanırlardı. Düğün günü yatısı namazı camide cemaatle kıldıktan sonra damat dualarla gerdeğe konurdu. Damadın gerdeğe girmesiyle düğün de bitmiş olurdu. Sabahleyin ilk iş, gelinin ve damadın yakınları ziyaret edilir, elleri öpülür ve duaları alınır.

Sonraları köy düğünlerinde “zamah” denilen o içkili, çalgılı ve dansözlü gece eğlenceleri tamamen unutuldu. Köylünün büyük bir kısmı zaten bu zamahı benimsemezdi ve yapmazdı. Aslında muhafazakâr bir hayat yaşayan köylülere de böyle bir şey pek yakışmıyordu. Kalktığı iyi oldu. Sonradan köy düğünleri de şehirde yapılan düğünlere benzedi.

“Hz. MEVLÂNA YILI” ARDINDAN...

Mustafa ATEŞ

DİB Yüksek Din Kurulu Eme-
kli Üyesi

Geçen yıl büyük mutasavvıf Hz. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin 800. doğum yılıydı. UNESCO kararıyla 2007 yılı bütün dünyada “Mevlâna Yılı” olarak kutlandı. Dünya, elbette, Mevlâna gibi büyükleri anmak, git-tikçe çoraklaşan kültür iklimine feyiz ve bereket sağanakları indirmek durumundadır. Başka çıkar yol yoktur. İnsanlığın bu tehlikeli düşüşü, bu ahlaki sükûtu anlamış olması lazımdır. Dünya o günlerde bir kaos yaşı-yordu. Özellikle İslâm coğrafyası, ke-limenin tam anlamıyla maddî-manevi bir felaket dehlizinde sürükleniyordu. İhtiyar dünya, meşalesini kaybetmiş, ona hayat veren semavî güneşin ay-dınlığı kesif imansızlık sisleriyle sunî olarak karartılıyordu. Gece hayli uzun ve karanlık çok yoğundu. Gerçi İslam dünyasında ilim merkezleri, hâlâ ziya vermeye, ilmî tetkikler yapmaya de-
vam ediyordu. Fakat halk buna rağ-men bir panik içindeydi. Göçler baş-ladı. Herkes daha emin beldelere ka-çıyor, yurdunu-yuvasını terk ediyor. Koca İslam coğrafyası bir hicran kabı-na dönüyordu.

Moğol istilasının kasıp kavurduğu İslam ülkeleri, ayrıca siyasi entrikalar, iç boğuşmalar, bölünmeler, parçalan-malar, kardeş toplulukların sen-ben kavgaları, eski kültürlerle mensup rea-yanın kimlik arayışları, bu dünyayı zaafa uğratmış, yorgun düşürmüştü. Bu yorgunluğa ve zafiyete sebep daha çok, iç hesaplaşmalardan kaynaklanı-yordu. Hıristiyan batınının İslam'ı çö-kertme, tarih sahnesinden silme ve Hıristiyanlığın kaybettiği toprakların istirdadı gibi dış amiller, ehl-i salıp

sürülerini zengin Müslüman ülkeleri-ni yağmalamaya yöneltmiş, papazla-rın teşvik ve tahrikiyle, İslam coğraf-yası güçlü saldırılara uğramıştı. Böyle bir hengâmede halkın moral güce ih-tiyacı vardı. Onların hissiyatı diniye-sini ayakta tutmak, olgun ve solgun yanan çerağ-ı İslam'ı kuvvetli fırtına-lara karşı hep yanık kalmasını sağla-mak için erenler-evliyalar ve diğer moral güç unsurları, halkın can evine çökmüş olan yorgunluğu, bitkinliği bertaraf etmek gayretinde idiler. He-nüz ufukta bir aydınlık emaresi yok, ama bir gün İslam'ın şafağı yeniden sökecekti. Buna gönülden inananlar vardı. Hicretler, muhaceretler, sanki bu şafağın habercisiydi. Ortalık zifiri karanlık, gecenin sonu yaklaşıyordu. Sabah yakın değil miydi?

İşte büyük mutasavvıf, büyük aşk ve gönül adamı Mevlâna bu aydınlı-ğın büyük öncülerinden biridir. Dün-yadan ve dünyalık şöhretlerden yaka-sını sıyırma cehdinde olan bir derviş babanın peşinde, Belh'ten çıkmış ve birçok İslam merkezini dolaşmış, ni-hayet Anadolu şehirlerini gezmiş ve Karaman'dan sonra Konya'da konak-lamış Muhyiddin Arabî'nin tabiriyle “Bir katrenin arkasına bir umman düşmüş” ve Konya bu ummanın ma-karrı olmuştur. Mevlâna, dünyada iz bırakan Türk İslam büyüklerinden biridir. Ve sesiyle, nefesiyle dünyayı küçülten bir ruh adamıdır. Onun için dünya kültür âlemi çağın dağdağalı gidişatı içinde onu yâd ediyor, adına yıllar düzenliyor, etkinliği ve tesir gü-cünü genişletiyor.

Dünya Mevlâna gibi büyük adam-

ları, hangi dinden, hangi ırktan olursa olsun artık anmalı, sade anmakla kalmamalı, onları yeniden keşfetmeli, yeniden okumalı ve onların evrensel mesajlarını yeniden yorumlamalıdır. Unesco'nun İslam büyüklerini anmak için attığı bu ilk adım, devam etmeli, dünya yetiştirdiği gönül ve ruh adamlarını yakından tanımalı, onları yetiştiren çevre şartlarını derin derin düşünmelidir. Ve böylece insanlığa mal olmuş bu kutlu zevatin mesajlarından kendine pay çıkarmalı, onlardan ders almalıdır. Çünkü bu büyük adamlara, yaşamış, tarih olmuş, geçip gitmiş güzülle bakılamaz. Onların yaşadığı hayat serüveninden bugün için alınacak dersler ve ibretler vardır. Onlar zamanlarını aşan insanlığın ortak değerleridir. Onun için diyebiliriz ki, Mevlâna bir milletin, bir

kültürün, bir dinin değil, bütün düşünen bir dünyanın insanıdır. Onun Türk milletinin içinden çıkması, belli bir kültür muhitinde yetişmesi, Konya'da metfun bulunması, onun evrensel mesajlarını gölgeleyemez. O bizim kültürümüzün ve insanlık anlayışımızın mutlaka zirve simalarındandır. Onunla ne kadar iftihar etsek azdır; ama onu bir aidiyetin sınırlarına hapsedemeyiz. O insanlığın ortak değerlerinden biri olmuştur. Eserleri, İslamî yorumları, insanlık idealleri, hoşgörü anlayışı, bu gerçeği hedeflemektedir. Unesco geçen yıl bu gerçeği keşfettiği için Mevlâna'yı dünya kültür tarihinin büyük abidesi olarak onu evrenselleştirme yolunu açmıştır. Böyle büyük bir insanı bağrına basan Konya'yı ve onunla komşuluk yapma şerefini yaşayan Konyalıyı tebrik ve takdir duygularımızla yâd ediyoruz.

Mevlâna gibi büyük değerlerin gölgesine sığınmak isteyen bazı hümanistler, kendi din dışı görüşlerine mesnet teşkil edebilecek birtakım görüş ve düşüncelerini bu büyük insanlardan mülhemmiş gibi yayma teşebbüsleri boşuna bir gayrettir. Dinle sorunları olan bu mariz tiplerin kendi din dışı düşün-

celerine din ulularından destek arama gayretleri şaşırtıcıdır. Sözüm ona bu elit tabakanın kendilerine fikir ve düşünce alanında bir paye arama endişelerinden kaynaklanan bu hasis emellerine toplum itibar etmemekte, onlar kendi kanaatlerinin karanlılık girdabında boğulup gitmektedirler. Çünkü toplum bu büyük insanların kimden ilham aldıklarının idrakindedir. Onun için bu hümanist düşünce sahiplerinin Mevlâna gibi, Yunus gibi, Hacı Bektaş-ı Veli gibi İslam tefekkür mirasının büyük şahsiyetlerini peygamberden de öne çıkararak, onları peygamber yerine ikame etme gayretleri dikkat çekicidir. Çünkü bu gayretkeşler vahye dayalı bir din, bir peygamber değil irkî ve kavmî hasletleri sergileyebilecekleri ve üzerinde istedikleri gibi yorumlayabilecekleri ve ilahî vahyi böylece dejenere edebilecekleri bir din tasavvuruna kapılmışlardır. Ama Mevlâna gibi büyük mana kahramanları katiben bu anlayışa yol vermez. Vermeyecektir de. Eski din dışı kültürlerin teressübatı Mevlânalara, Yunuslara ve Hacı Bektaşî Veli gibi büyükleri örtemeyecek onları nazarlardan düşüremeyecektir.

Çünkü Hz.Mevlâna'nın Şeb-i Arus (düşün gecesi)'undan bugüne 735 yıl geçti. Ama Mevlâna'yı istismar, bu son asırlarda başladı. Fikir ihtilafları, ayrılıkçı görüşler, hele bu son yıllarda köpürtülen "ılımlı İslam" furyası, Mevlâna gibi İslam büyükleri üzerinden pazarlanmak istenmektedir. Hâlbuki Hz. Mevlâna'nın eserleri ortadadır. Mesneviden Divan-ı Kebire, Mecalis'ten rubailerine kadar bütün Mevlâna müdevvenatı enzâr-ı âleme arz edilmiştir. Bu eserlerin hiçbirinde, garazkârların anlayışına yol verecek, on binlerce mısra içinde temsili birtakım ifadelerden başka, hiçbir görüş, şüpheye mahal bırakacak hiçbir aykırı düşünce yoktur. Ama hepsinde tüten ruh, müteâl bir varlığa duyulan aşk, bu aşkın varlığa beslenen sevgi ve muhabbet vardır.

Sırf bu yüzden o, vuslat gecesini, düşün gecesi olarak kabullenmiştir. Onun ilahi aşktan, sevgiden başka bir davası olmamıştır. Türbesinin giriş kapısında da: "Bu makam âşıkların Ka'besidir. Buraya noksan gelen tamam olur." mısraları yer alır.

Eğer insanlar bugün, Mevlâna'nın aşk iklimine koşuyorsa, onun ılımlı İslam müjdesi verdiğinden değil, aşk potasında erimeye çağrı yaptığından. Mevlâna ve diğer İslam büyükleri bu yönleriyle tanındılar, hep ahiret eksenli bir hayat sergilediler. Engin bir dünya ve ukba görüşü ile eşyaya nazar ettiler. Kendilerini kendi ruh ikliminde buldular. Suüdları (yükseleşleri), tenezzülleri (inşleri), mana iklimine kanat açışları, inişleri ve çıkışları hep bu mana iklimine yaraşır biçimde idi. Onlar, dünyalık bir gaile taşımadılar. Hakka yöneldiler, kibleleri, teveccühleri, yönelişleri hep Hak idi. Sekiz asır sonra onların bu durumları göz ardı edilir, birtakım garazkârlar, onların yolunda, onların manevî mirasına tasallut ederek kendi yollarına, kendi fikir iklimine geçit bulmaya kalkarlarsa, bu anlayış her şeyden önce bu büyük insanları rencide eder.

Evet, bugün Hz.Mevlâna'nın fikiriyatı, kıtalar arası münasebetlerin gelişmesinde öncülük ediyor. Doğu-Batı kültür çevreleri onda müşterek yanlar buluyor. Ve Hz. Mevlâna her geçen gün evrenselleşiyor. Küçülen dünyada o gittikçe büyüyor. Dünya onu fark ediyor. Tennureleri uçuşan semazenler, onun hayat felsefesini, dünya görüşünü temsil ediyor. Evren dönüyor, zerrelere dönüyor, sey-

yareler dönüyor. Mevlâna'nın felsefesine gönül verenler, bu dönüşe kaptırıyorlar kendilerini. Gerçi Doğunun da, Batının da Hz. Mevlâna'yı tam anladığı iddia edilemez. Evet, son yıllarda Batı, Doğuyu ve Doğu kültür muhitini biraz daha yakından, farklı perspektiften görmeye başladı. Bu sevindirici bir olaydır. Batı, Mevlâna'nın eserleriyle, dünya görüşüyle, evrensel mesajıyla doğrudan temasa geçince kendini bu değerler manzumesi içinde hissediyor. Batı, Mevlâna'nın mesajlarını yüreğinde hissediyor, batının, batılı mütefekkirlerin kalbini ürpertiyor. Batı insanı Mevlâna'nın mesajıyla temasa geçiyor. Kalpleriyle bu mesajı idrak ettiğini söylüyor. Onlar şimdiye kadar bizim idrak sınırlarımızı zorlamadığımız gerçeklere ulaştıklarını ifade diyor. Bu anlayış, bizim Mevlâna ufkumuzu genişletiyor.

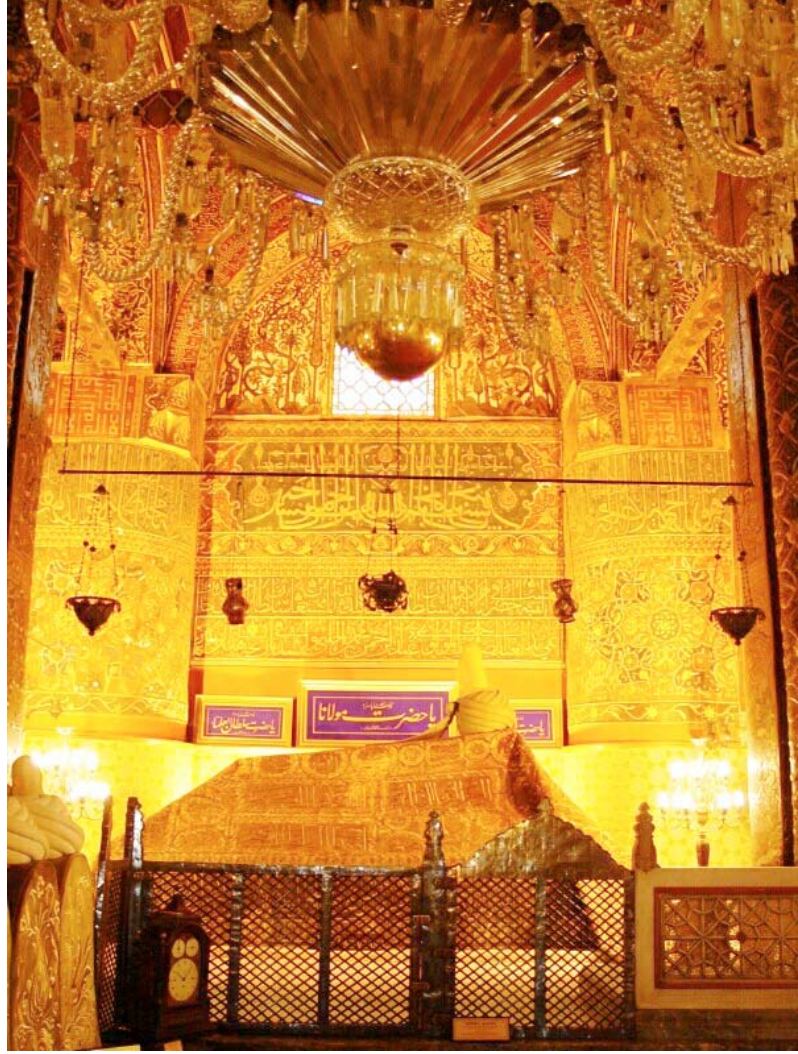
Bazı mümtaz simalar vardır ki, bunlar, bütün bir beşeriyet için, hem hayatlarında hem mematlarında faydalı olurlar. Bunlar ümmet için âdeta rahmettir. Şüphesiz bu bahtiyarların en seçkini, en mümtazı insanlığın efendisi şanlı Resul'dür. Kur'an-ı Kerim: "Seni âlemlere rahmet olarak gönderdik!" beyanıyla bu seçkinliği tescil ediyor. Fazla söze gerek yok. Çünkü kimler, onun hakkında övgü dolu ifadeler kullanırsa kullansın, ancak kendi ifade ve beyanlarıyla onu değil, kendi sözlerini süslerler. Çünkü hiçbirisinin medhu senası bu ilahi övgü sınırını aşamaz. Onun için beşerin onun hakkında sitayişkâr sözleri, hep eksik kalır. İşte Hz. Mevlâna, Resulullah'ın aştığı bu sevgi selinin öncülerinden biridir. Onu turizm amaçlı kullanmak ve sadece bu amaçla gündemde tutmak, Mevlâna'yı ve onun bağlı olduğu erdemli kabileyi rencide eder kanaatindeyim. O, bir sevgi peygamberidir, aşk peygamberidir. Çünkü Hz. Mevlâna: "Aşıkların mezhebi ve milleti Huda'dır, Hak'tır!" diyor. Bu sevgi ve aşk erinin, havai fi-

şek gösterileri gibi, yanıp sönen parıltılı ışıklarla gösteriye dönüşen şeb-i arus gün ve gecelerini gerçek vuslata dönüştürmek, Mevlâna hayranlarına âcizane ve naçizane tavsiyemizdir. Bilindiği gibi Mevlevilik, Mevlâna'dan sonra bir tarikat olarak tesis edilmiş, ancak diğer tarikatlar gibi taazzuv etmemiş, şube ve kollara ayrılmamıştır. Çünkü onun temsil ettiği aşk ve bağlılık, ikiliği, ikinciliği taşımaz. İkilik, tekin ve teklığın karşısına konulmuş puttur. Dünyaya ikilik, ayrılık tohumu yerine teklik (vahdaniyet) perspektifinden bakanlar, bakabilme erdemliliğini yakalayanlar, evreni ve evrenin hareketini temsil eden ayin-i Mevlevi rüzgârından esinlenenler, dünyanın merkezinde insanı görenler, taazzuv etmeye, parçalanmaya, şubeleşmeye değil, merkezleşmeye, bütünleşmeye, evrenin teklığı remizleştiren çağrısına kulak verdikleri için öyle kalmışlardır. Ahmed'in yolu da budur, bu teklığe ulaşır. Vahdet okyanusuna bir katre olarak karışır. Mevlâna bu katrelerden oluşan bir derya, bir ummandır.

Hz. Mevlâna hakkında özellikle Unesco'nu 2007'yi Mevlâna yılı ilan ettikten sonra Doğuda ve Batıda pek çok eser yayımlandı. Kitap, broşür kaleme alındı. Medya konuyu enine boyuna pek tartışmadıysa da yayınevleri Mevlâna ile ilgili özel çalışmalar neşretti. Şimdiye kadar yayımlananlarla birlikte, Mevlâna'yı anma yılı dolayısıyla içerde ve dışarıdaki kitaplar, akademik çapta araştırmalarla bir Mevlâna kitaplığı oluşturulabilir. Özellikle Mevlâna'yı koynunda barındıran sekiz asırdan beri onun misyonunu sahiplenen Konya Belediyesinin çalışmaları, yayın faaliyetleri her türlü takdirin üstündedir. Elbette Hz. Mevlâna, daha kuşatıcı eserlere, araştırmalara konu olacak bir büyük velidir. Çalışmalar Mevlâna yılında olduğu gibi devam etmeli ve bu hız kesilmemelidir. Çünkü bu büyük veli bu tür çalışmalara her zaman konu ola-

cak kadar engin bir insandır. O araştırmalarla, hakkında yazılan eserlerle tüketebilecek, artık hakkında yazılacak bir Şey kalmamıştır, denilecek bir insan değildir. Hele iş Mevlâna'nın tasavvufa getirdiği açılımlar, tasavvufa kattığı yeni bir ruh, yeni soluk ve yeni bir düşünce ve aşk anlayışı söz konusu olursa Mevlâna o zaman bütünü zirveleşir. Onun hakkında yazılan bütün eserler, bu zirvenin eteklerinde erir. Onun için Hz. Mevlâna her yıl, yeni bir anlayışla ele almaya, hakkında yeni eserler yayınlamaya, konferanslar, seminerler, sempozyumlar ve diğer ilmi çalışmalara konu olacak bir büyük Kur'an bendesidir. "Yetmiş iki millet sırrını bizden dinler. Biz, bir perde ile yüzlerce nağme çıkararak bir neyiz" (Hz. Mevlâna)

13. asrın ilk yıllarında Belh'ten kalkan bu küçük, fakat taşıdığı mana bakımından büyük kervan, İşlam coğrafyasının o gün bilinen büyük-küçük merkezlerine kona göçe Anadolu bozkırının ortasında, hâlâ bir mana ve ruh atmosferi niteliği taşıyan Konya'ya kondu. O günkü şartlarda yedi ülkeyi dolaşarak Mekke-Medine'ye uzandı. Bu küçük kabile oralaradaki manevî nasibini devşirerek şam üzerinden Malatya, Erzincan, Sivas, Kayseri, Aksaray derken Larende'ye uğradı ve Sultan Alâeddin Keykubat'ın çağırısı üzerine Konya'da konakladı. Konya, seneler süren cefa ve sefa ile yoğrulan bu yolculuğun son durağı oldu. Konya, Selçuklu'nun bu kadim başkenti Mevlâna'sını bağırına bastı. Konya ona hem mekân, hem makber, hem metfen oldu. Burada yetişti burada olgunlaştı. Medreseden dergâha, tekkeden çilehaneye yolu burada düştü. Bütün bu ilim ve feyiz kaynaklarından beslenerek, nasibinin peşinde ıstırap yüküyle koşarak burada, Konya'da kemale erdi. İlahi varidatını burada şiire döktü, Mesnevi, Divan-ı Kebir, Fihi Mâfih gibi tasavvufi eserleri burada vücut bulmuştur. şemsiyle burada karşılaştı. Marecelbahreyn burada gerçektele-

ti. Burada pişti. Burada Mevlâna oldu. Mevlâna olarak burada yaşadı. Bu topraklarda, bu iklimde mesajını dünyaya ulaştırmayı devam ediyor. Onun için Konya ve Konyalı bahtiyar olsa gerek. Selâm bütün Mevlâna muhiplerine!..

Onun şu mısralarıyla yazımızı noktayalım:

*Ölüm günümde tabutum giderken,
Sanma ki ben, bu cihanın derdiyle
gidiyorum!*

*Cenazemi gördüğünde ayrılık, ayrılık,
diye feryat etme,*

*Benim için vuslat ve kavuşma anıdır
o zaman!..*

ÜÇ KIZLAR ŞEHİTLİĞİ (Hamûşanların Güldestesi)

Konya'da ki Üçler Mezarlığı hakkında bir çok menkıbeler vardır. Menkıbe Arap ordularının, Orta Asya'ya girmeleri sonucu ortaya çıkan, yeni bir edebiyat türüdür. Dinî şahsiyetlerin meziyetlerini ve din uğruna yaptıkları, hadiseleri anlatan eserlerdir. Hakeza bu menkıbeler, yüzyıllar öncesini anlattığı için, kaynak değeri taşıyan kitap ve eserlerin, günümüze kadar gelemeyip de, dilden dile dolaşan anlatılar sonucu, tazelikli koruyan dokümanlar olduğunu anlıyoruz. Daha net bir ifadeyle hangi kaynaktan ve kimin tarafında derlendiği belli olmayan anonim bilgilerdir. Üçler Mezarlığı hakkında da böylesine anonim bilgiler çoğunlukta. Kimi araştırmacılar Üçler Türbesi'nde yatanların erkek olduğunu savunurken, kimi araştırmacılar da o türbenin Üç Kızlar Şehitliği olduğu konusunda hemfikirlerdir.

Evliyalar diyarı Konya'mızda, başınızı nereye çevirerseniz kuvvetle muhtemeldir ki, belli fasıllarla bu toprakları şereflendirmiş, evliya, enbiyâ ve şehedanın, asırların yorgunluğuyla bitâb düşen türbe ve kabristanlarını görürsünüz. İlminin ziyâsıyla sadece

Konya'yı değil, bütün dünyayı aydınlatarak evrensel bir nitelik kazanan Mevlânâ Türbesi ve arka bahçesinde de, bu nicelikte pek çok müstesna insan medfûndur. Sıralanmış mezar taşlarıyla bir dizin oluşturan

bu bölümde, çoğunlukla Mevlevî büyükleri yatmaktadır. Mevlevî'lerin Hamûşan (susanlar) olarak tanımlandıkları bu bölgenin devamı ise, Konyalılar tarafından Üçler Mezarlığı ya da Üç Kızlar Şehitliği olarak bilinmektedir. Hadisenin yaşandığı o dönemde yürekli ama talihsiz üç genç kızın, hazin hikâyelerinden dolayı verilen bu isim, halen geçerliliğini koruyor ve bizleri hikayenin özüne hüznün ve ibretle temaşaya davet ediyor.

XIII. yüzyılın sonuna doğru, Konya sınırları ve kalesi içerisinde bütün şiddetiyle devam eden Haçlı seferleri sırasında, Sen Bernar isimindeki bir rahip, bütün Anadolu'yu dolaşarak gücünü arttırmak için adam ve para toplamaya çalışıyordu. Amacı Türkleri hezimete uğratarak, elde ettikleri topraklar üzerinde gövde gösterisi yapabilmektir. Bu esnada işbirliği ettiği Fransa kralı VII.Lui ve Almanya İmparatoru III. Konrad'ta, ordularıyla beraber Kudüs'ü fethetmek için yola çıkarlar. Bir zaman sonra, iki ülkenin ordusu da, Anadolu topraklarında birleşirler. Bir araya gelerek kuvvet oluşturan birlikler için, Türk ordusuna karşı yapılacak savaş kaçınılmazdır ve Konya kalesine doğru saldırıya geçerler. Teçhizat bakımından Türklerden oldukça kuvvetli olan Lui ve Konrad'ın orduları, Konya'ya gelene değin herhangi bir savaşa da girmedikleri için, yıpranmamışlar ve halen büyük bir hırsıyla haksız mücadelelerine devam ediyorlardı.

Türklerin ise gücü kalmamış ve kale her an düştü düşecek bir vehameteydi. Akşama doğru iyice yoru-

lan taraflar, bir anlaşma yaparak sabaha kadar çatışmayı durdurmaya karar verirler. Ortalık kısa süreliğine de olsa sukûnete ermiştir, ama gündüz vukû bulan öfkeli saatlerin kalıntıları, özellikle Türkler için kısmen de olsa mağlûbiyetin göstergesiydi. Kalenin önünde pek çok yaralı ve şehit, hazin bir görüntüyle yatmaktadır. Türk askeri, en azından yaralılarını kalenin içine almak için çabalasa da, buna pek cesaret edemiyordu. Fakat daha da kötüsü kalenin yüz metre ilerisinde Türk ordusuna ait, üç kumandanın inleyen sesleri yürekleri dağlıyordu. Buna daha fazla dayanamayan kaledeki askerler komutanlarının yaşadığını anlayınca, onları kurtarmak için bir gaffette bulunarak kalenin dışına çıkarlar.

Ama ne acıdır ki, savaş da büyük başarı gösteren bu üç komutanı tanıyan pusudaki düşman, hazırlıklıdır ve kısa süreliğine de olsa varılan uzlaşmaya ihanet ederek, komutanlarını kurtarmaya gelen askerleri müthiş bir ok yağmuruna tutarlar. Her defasında aynı namertlikle karşılaşan, Türk askeri artık çaresiz kalmıştır. Ama bu esnada savaşa geri planda yardım etmeye çalışan üç yiğit genç kızın, çılgına dönmüş halleri askerlerin dikkatini çeker. Çünkü bu kızlar kaderin acı tecellisi olsa gerek, yerde yatan ve suu diye inleyen o üç kahraman komutanın nişanlılarıdır. Kızlar yüreğini adadıkları komutanların yerde su diye inlerken, çaresizce onları izlemeyi hazmedemiyor, şuûrsuzca oradan oraya koşturuyorlardı. Ama hiç bir çabanın sonuç vermeyeceğini anlayan üç güzel kız, içi buz gibi su dolu testilerini alarak, beklenmedik bir hamleyle kalenin dışına atarlar kendilerini.

Her şeyi göze alarak çıktıkları ölüm yolunda tam sevdiklerinin yanına gelirler ki, kalleşliğine devam eden düşman, bu üç yürekli kıızı kanlı oklarına hedef seçerler. Kızların vücutları oklardan delik deşik olmuştur.

Yaralı birer ceylan gibi komutanların üzerine yığılan yiğit kızlar, mecalsizce halen su isteyen sevdiklerinin susuzluğunu giderebilmek için, halen aynı kararlılıkla su testilerinin içindeki suyu yavaş yavaş ellerine dökerek nişanlılarının dudaklarını ıslatırlar. Az da olsa sevdiklerinin susuzluğunu gideren kızlar, maalesef uğurlarına ölüme göze aldıkları komutanlarla beraber, oracıkta şehâdet şerbetini içerler.

Bu durumu esefle izleyen Türk askeri ise, bu hazin görüntü karşısında çılgına dönmüş ve Türk'ün gücünü ispatlarcasına inanılmaz bir mücadeleye girerek, kalleş düşmanı yenilgiye uğratırlar. Kral Lui ve Konrad bu hezimetin ardından askerlerini toplayarak çok kısa bir zamanda Anadolu'yu terk ederler. Fakat Türklerin de can ve mal kaybı küçümsenecek gibi değildir. Diğer taraftan böyle mukaddes bir dava uğruna hayatını kaybeden üç yiğit Türk kızının türbesi de, sevenleri tarafından can verdikleri yere yapılır. Bu türbe günümüzde bile halen, o günkü kadar taze hissiyatla evlenmek isteyen, çocuk sahibi olamayan ve gönül meselelerinden muzdârip kişiler tarafından, ziyaret edilerek üç şehit kızın yüzü suyu hürmetine, Allah'tan şifa istenmektedir.

S. Melih KAYA

EDEBİYAT BAHİSLERİ PLAN

- I -

عدد ۲۲ - ۲۰۴

(الرشاد)

ادبیات بحثری

بمقدمه [۱]

مفرداتیله دوشونولمش ، ای چیزلش بر پلان اولمازسه اثرکزک باشه چقه جنی پک شهیلدر ، چیقسه ده قارمه قاریشیق برشی اولور . چونکه سوق تصادفه قالمش اوله جنی ایچون اثرک دکر سز ، هیمتسز بر قسمی لزومندن فضله اعتتالی اولورده ، بالعکس چوق اوغراشیلماق ایجاب ایدن اک مهم جهتی لاقیدانه کیلیورر .

بو یوک بر آدمک شو سوزلری هیچ بر زمان نظر دقتدن دور طوتولمالیدر :

صرف اولجه پلانلی چیزمه مک ، موضوعی لزومی قدر دوشو - نهمه مک سیئه سیدرکه بو یوک قابیلر بیله مشکلات ایچنده قاهره ایتمک ایچندن نصل چقه جقارنی تعیین ایدمزلر . واقعا اورته ده بر چوق معانی ، بر چوق افکار کورورلر . لکن اونلری نه بر برلریله مقایسه ایتدکاری ، نه ده آره لر نه بر ترتیب کوزتدکاری اولمادیغیندن هانکیسی هانکیسینه ترجیح اتمک لازم کله جک ، بردن بره کسدیره منزل . بر تردد محض ایچنده صاپلانوب قایلرلر . لکن نه زمان بر پلان چیز ، نه زمام موضوعه طوغریدن طوغریه ارتباطی اولان بوتون افکاری طویلار ، صوکرده اونلری بر ترتیب ، بر نظامه قویارلر ایسه اووقت هانکیسنی اک اوکجه کاغد اوزرینه نقل ایدم جکر ، ایشه نردن باشلايه جقار ، درحال کسدردرلر ؛ اثرلرینک اک جانلی یری نرهمی اوله جغنی حس ایدرک او روحلی قطه نی احساسه اوغراشورلر . آرتق بونلر ایچون یازمق ، اشکنجه دکل ، عادتا کلنجه اولور .

دیمک ایی یازمق ایچون اولا موضوعی تمامیه تمثیل اتمش اولمق ، نانیاً معانیک ، افکارک صیرمسنی ایجه کورهرک اونلر منتظم ، منطق بر سلسله جریان ویره بیلیمک ایچون اوموضوعی اطرافیه دوشونمک لازمدر .

برکرده قلم اله آندیمی ، آرتق اوچیزلش اولان دائره داخنده جولانته رخصت ویرلمی ؛ یالکز خارجه چیقماسنه ، یاخود بعض برلرده پک چوق ، بعض برلرده پک آز ، الحاصل نسبتسز برطرزده

Müfredatıyla düşünülmüş, iyi çizilmiş bir plan olmazsa eserinizin başa çıkacağı pek şüphelidir, çıksa da karmakarışık bir şey olur. Çünkü sevk-i tesadüfe kalmış olacağı için eserin değersiz, ehemmiyetsiz bir kısmı, lüzumundan fazla itinalı olur da, bilakis çok uğraşılmak icap eden en mühim ciheti lâkaydane geçiliverir.

Büyük bir adamın şu sözleri hiç bir zaman nazar-ı dikkatten dûr tutulmamalıdır:

Sırf evvelce planını çizmemek, mevzuu lüzumu kadar düşünmemek seyyiesidir ki büyük kabiliyetler bile müşkilat içinde kalarak işin içinden nasıl çıkacaklarını tayin edemezler. Vakıta ortada bir çok meâni, bir çok efkâr görürler. Lâkin onları ne birbirleriyle mukayese ettikleri, ne de aralarında bir tertip gözettikleri olmadığınan hangisi hangisine tercih etmek lâzım gelecek, birden bire kestiremezler. Bir tereddüd-i mahz içinde saplanıp kalırlar. Lâkin ne zaman bir plan çizer, ne zaman mevzuu doğrudan doğruya irtibatlı olan bütün efkarı toplar, sonra da onları bir tertibe, bir nizama koyarlar ise o vakit hangisini en önce kâğıt üzerine nakl edecekler, işe nerden başlayacaklar, derhal kestirirler; eserlerinin en canlı yeri neresi olacağını hissederek o ruhlu noktayı ihsasa uğraşırlar. Artık bunlar için yazmak işkence değil, âdeta eğlence olur.

Demek iyi yazmak için evvela mevzuu tamamıyla temsil etmiş ol-

mak, saniyen meâninin, efkârın sırasını iyice görerek onlara muntazam, mantıkî bir silsile-i cereyan verebilmek için o mevzuu etrafiyla düşünmek lâzımdır.

Bir kere de kalem ele alındımı, artık o çizilmiş olan daire dahilinde cevelânına ruhsat verilmeli; yalnız harice çıkmasına, yahut bazı yerlerde pek çok, bazı yerlerde pek az, el hasıl nispetli bir tarzda dolaşmasına müsaade olunmamalıdır. Yani devredeceği sahanın, tayin eyleyeceği hareketten başka bir hareket verilmemelidir.

Madem ki bugün plan bu kadar mühimdir, gayet mutaassıp davranarak bidayette iyice kesip biçmelidir. Mevzu' henüz mevad-ı ibtidaiye halinde, henüz ecza-i müteferrika şeklinde iken kabil-i ıslahıdır. Yoksa, bir kere kisve-i nazma, yahut nesre girdimi artık feda edilemez. Çünkü o kadar uğraştıktan sonra bu fedakarlık insana pek zor gelir.

Bir de herkesin bazı meâniye, hatta bazı elfaza karşı hususi bir temayülü vardır. Onları lüzumlu, lüzumsuz kullanmak, sarf etmek ister. Onun için plan çizilirken, efkarlar ve kelimeler şayet mevzua uzaktan temas ediyor, daha doğrusu bir güzellik vermiyorsa hemen atılmalıdır.

Meşhur Pascal'ın dediği gibi “Bir şeyin yalnız güzel olması kâfi değildir, mevzua bigâne olmaması da şarttır. Mevzu' öyle ister ki: Ne bir şey eksik olsun, ne bir şey fazla.”

Plan hakkında söylediğimiz şu sözleri bir Fransız edibinden naklettik, çünkü garplıların bu meseleye ne kadar itina ettiklerini göstermek istiyorduk.

Evet, bizim divanlarımızda, mecmualarımızda yer yer öyle kıymetli beyitler, öyle cemiyetli mısralar bulunur ki bir garp şairinin karihasın-

دولاشا نه مساعده اولونمايليدر . يعني دور ايده چكي ساحه نك تعين ايديه چكي حر كتنن باشقه بر حر كت و برلمه ميليدر .

مادام كه بو كون پلان بو قدر مهمدر ، ثابت متعصب طاورانه رق بدايتده ايجه كسوب بچمليدز . موضوع هنوز مواد ابتدائيه حالنده ، هنوز اجزاء متفرقه شكلنده ايكن قابل اصلاحدر . يوقسه ، بر كره كسوه نظمه ، يا خود نثره كيرديمي آرق فدا ايديه منز . چونكه او قدر اوغراشدقنن بو كره بو فدا كارلق انسانه بك زور كلير .

برده هر كسك بعض معانيه ، حتى بعض الفاظه قارشى خصوصى بر تمايلي واردر ؛ اونلري لزوملي لزومسز قوللامق ، صرف ايتك

[۱] بچن نسخه دن مابعد

ايستز . اونك ايچون پلان چيزيليركن اوفكرلر ، اوكله لر شايد موضوعه اوزاقدن تماس ايدييور ، ده ا طوغريسى بر كوزلك و ير- ميورسه همان آتيليو برمليدز .

مشهور پاستاللك ديديكى كجى « بر شيك يالكنز كوزل اولمى كافى دكلدر ، موضوعه بيكانه اولمامسى ده شرطدر . موضوع اويله ايستركه: نه بر شى اكسيك اولسون ، نه بر شى فضله . »

پلان حقنده سويلديكمز شو سوزلرى بر فرانسز ادبندن نقل ايتك ، چونكه غر بليلرك بومسئله به نه قدر اعتنا ايتدكلرينى كوسترمك ايسته يوردق .

أوت ، بزم ديوانلرمزده ، مجموعلريمزده يرير اويله قيمتلى بيتلر ، اويله جمعيتلى مصرعلر بولنوركه بر غرب شاعرينك قريحه سندن نادراً سنوح ايدر . لكن مع التأسف اونلرك ترتيبه هيچ رعایت ايدلمهش ، حتى بويله بر ترتيب عقله بيله كتيرلمهش اولدينى ايچون هيئت مجموعلرى پايدار بر كوزلك كوسترميور . مثلاً فضولى البته بك بريك بر شاعردر ؛ ليلى نامه سنده البته بك بوكسك شعرلر واردر . لكن حضرت افسانه سنى نظمه قاقشمازدن اول اثرينه نصل باشلايه جغنى ، نلردن بحث ايده چكنى ، نصل بر نتيجه ويره چكنى دوشومهش ؛ يعنى هيچ بر پلان ، هيچ بر طاسلاق ياهمدهن سعه قريحه سنه ، تروت خياله ، ساحت حسنه كووه نلرك ايشه باشلايو- يرمش ، اونك ايچون بو قدر امكى هدر اولمش كيتمش !

ليلى نامه فضولى ايچون ، حاشا ، قيمت ادبيه دن محرومدر ، ديمك ايسته ميورز ؛ ديمك ايسته يورزكه فضولى ده ا شاعر ، لكن ده ا جوق صنعتكار اولسه يدى ، اوا ترى وجوده كتيرن اجزاي ادبيه دن ده ا آز قيمتلى مواد ايله ده ا كوزل بر بديعه تاليف ايده بليدى . فضولى ايچون سويله ن بو سوزلر نابيلر ، يخيالر ، شيخ غالبر حقنده ده وارددر . بزم غرب ادبياتندن ايتديكمز ، ده ا طوغريسى ايده چكمز استفاده اونلرك بوتون حسياتنه . حتى بوتون مادانه ترجمان اوله رق بوملت مرحومه آ كلايه مابه جنى ، آ كلايدنى

صورتدهه ذوق آلهمايهجنى برطاقم اعجوبهله اوقوتقى ؛ ياخودخلقك
ذوق بهيميسنى اوقشايهجق ، ذاتاً صالحالانوب طوران اخلاق عموميهين
تملندن ييقاجق نمونهله كوسترمك دكلدر . كوزيمزى آچملى ، نقامزى
باشمزه آلملى زده ادبىاتى انسانپته خادم بر فن مستقل تاتى ايدهرك
تعاليسنه اونلر كى چالشمالىز ؛ شرائطى جامع بر اثر ادبى نفضل
اوليور ، نه كى حاضرقلر ايستهيور ، بورالزى اونلردن اوكرهرك
منتظم ، معين پلانلر ، متين ، محكم اصوللر تعقيب ايتملىز .

محمد عاكف

dan nadiren sünuh eder. Lâkin ma-
atteessüf onların tertibine hiç riayet
edilmemiş, hatta böyle bir tertip akla
bile getirilmemiş olduğu için heyet-i
mecmuaları payidar bir güzellik gös-
teremiyor. Mesela Fuzuli elbette pek
büyük bir şairdir; Leylî-namesinde
elbette pek yüksek şiirler vardır.
Lâkin hazret efsanesini nazma kal-
kışmazdan evvel eserine nasıl başla-
yacağını, nelerden bahsedeceğini,
nasıl bir netice vereceğini düşünme-
miş; yani hiçbir plan, hiçbir taslak
yapmadan sa-i karihasına, servet-i
hayaline, semahat-ı hissine güvene-
rek işe başlayıvermiş, onun için bu
kadar emeği heder olmuş gitmiş!

Leylî-name-i Fuzuli için, haşa,
kıymet-i edebiyeden mahrumdur,

demek istemiyoruz; demek istiyoruz
ki, Fuzuli daha az şair, lâkin daha
çok sanatkar olsaydı, o eseri vücuda
getiren ecza-yı edebiyeden daha az
kıymetli mevad ile daha güzel bir be-
dia telif edebilirdi.

Fuzuli için söylenen bu sözler
Nabiler, Yahyalar, Şeyh Galipler
hakkında da variddir. Bizim garp
edebiyatından ettiğimiz, daha doğ-
rusu edeceğimiz istifade onların bü-
tün hissiyatına, hatta bütün âdâtına
tercüman olarak bu millet-i merhu-
meye anlamayacağı, anladığı suret
de zevk alamayacağı bir takım ucu-
beler okutmak; yahut halkın zevk-i
behimiyesini okşayacak, zaten salla-
nıp duran ahlâk-ı umumiyeyi teme-
linden yıkacak numuneler göster-
mek değildir. Gözümüzü açmalı,
aklımızı başımıza almalıyız da,
edebiyat-ı insaniyete hadim bir
fenn-i müstakil telakki ederek
taâlisine onlar gibi çalışmalıyız; şera-
itini camii bir eser-i edebî nasıl olu-
yor, ne gibi hazırlıklar istiyor, bura-
larını onlardan öğrenerek munta-
zam, muayyen planlar, metîn, muh-
kem usuller takip etmeliyiz.

Mehmet Akif, Sebilü'r-Reşâd, S.
22, s. 417, 1328/1912

DÜZELTİ:

23 Nisan 2008 ta-
rihli (C.8, S.14)
“M. Necati Elgin
Özel Sayısı”nın
230. sayfa, 1. sü-
tun, 2. paragrafın-
daki: “O bu maka-
lesinde, Köseç
Ahmet Sultan ile
Trabzonî Ahmet
Dede'nin aynı şa-
hıslar olduğunu
ispat eder.” cüm-
lesindeki “aynı”
kelimesi “ayrı”
olacaktır.

Düzeltilir, “dikkatli
okuyucu”larımıza
teşekkür ederiz.

Aczimin Giryesi

Yaşamak yahut Çürümek

Yırtıp duruyorlar kabirden sonra hayat yok diye
Bilmem ki yaşamak varken çürümeyi istemek niye?

Ahmet Serge